

Poučni in zabavni del.

Pomeranče.

(Konec.)

Kje je prvotna domovina pomeranč? Brez dvombe v Indiji ali Kitaju. Arabi so lepi sad pri svojih zavojevanjih razširili po vseh prisvojenih deželah okrog Sredozemskega morja in v Portugalijo so v 15. stoletju neki prinesli pomeranče iz Indije in je zasadili na Azorskih in Algarskih otokih. Homerova, pravljica o Hesperidnih zlatih jabelkih, katere so nekateri imeli za pomeranče, je samo pripovedka. Gotovo je, da stari Grki in Rimljani niso nikdar jeli tega sadu, ki je pri nas tako navaden. O pomerančah ne govori noben stari pisatelj, niti Plinij, niti Kolumelij niti z besedico ne omenjata pomeranč, dasi tako obširno opisujeta vsak drug še tako malo važen in priprost sad. Težko je misliti, da bi o pomerančah molčala, da sta je kdaj videla, in tudi Virgilij bi je gotovo opeval, kot je kostanje in jabelka v Mantovi. Jako verjetno je, da so dosti pozneje prinesli pomeranče iz Kitaja v Indijo. Sicer bi Grki, ki so bili z vojsko Aleksandra Velikega v Indiji, bili videli pomeranče na bregovih Inda in gotovo bi bila trgovina, ki se je pozneje začela mej deželami ob Gangu in rimskobizantinskim svetom prinesla pomeranče v Evropo. Še le Arabi so pridobili pomeranče. Znano je, da so Arabi hodili celo v Kitaj. Od ondu so najbrž prinesli pomeranče v vse kraje, koder bivajo mohamedani. Arabi so napravili lepe pomerančnike na Siciliji in na Španskem obrežju Sredozemskega morja. Zasadili so tudi prve pomeranče na Vzhodnih Pirenejah, na Hierskih otokih, na bregovih Provansa, na Korziki in Sardiniji. Pridelovanje pomeranč se ni nikjer tako dobro razvilo, kakor v krajih, koder so arabski Mauri dolgo gospodovali.

Glavnih vrst pomeranč je osem, izmed katerih ste najboljše malijski „kraljič“ in baborska „tudža“. Potem je pa kacij sto po vrst, ki so nastale s cepljenjem, da se drevo bolje prilagodi podnebjju krajev, v katere se je razširilo. Mornarji, ki so bili v Kitaju, trdijo, da kitajske pomeranče niso boljše od alžirskih ali malijskih, če so jednako zrele. Jako velika razlika je pa v tem, koliko izraste sadov na enem drevesu na vzhodu in na zapadu. Na Kitajskem je na enem drevesu do 6000 pomeranč, dočim jih je na Malti le 200, na Siciliji kacij 500. Pomerančno drevo v Kabiliji, v Algieru, ki je jako krepko in trdno, proti katerem so italijanske pomeranče samo kot oljkini grmiči, ima na leto do 3000 pomeranč. Kar se tiče maloazijskih, tako imenovanih jafskih pomeranč, imajo debelo in raskavo kožo, na pctu zgube svoj lepi duh, odlikujejo se s svojo sladkoto, a hitro venejo in zgubljajo sočnost. Vendar so pa zmiraj precej drage.

Gojenje pomeranč se je razširilo na obeh zemljinih poloblah, po krajih, ki imajo zmerno, za pomeranče še dovolj toplo in vlažno podnebje. Španci so zanesli pomeranče na Antilske otoke in v tropično Ameriko v za-

četku sedemnajstega stoletja. Še ni dolgo tega, kar so napravili velik pomerančnik v Kaliforniji. Angleži zanesli so pomeranče v južno Ameriko in Avstralijo. V severnih krajih imajo pomeranče po rastlinjakih in jih k večjemu po letu postavljajo na prosti zrak, da lepšajo vrte s svojim zelenim listjem in lepo dišečim belim cvetjem. O kakem pridelovanju sadu, tu ni govora, drevesa imajo le za okras plesalnih in jedilnih dvoran. Poskušajo pomeranče udomačiti tudi v Rusiji, a poskusi se nočejo obnesti. Samo na Krimu, na Kavkazu in zadnji čas v južni Sibiriji je upati nekaj uspeha. Pomeranče, ki izrastejo v Rusiji, so drobne in grenke.

Arabski pregovor pravi, da je pomeranča zjutraj zlata, opoldne srebrna in zvečer svinčena in jih Arabci največ dopoldne jedo. Pomeranče baje varujejo pred mnogimi boleznim. Zlasti nalezljive bolezni se veliko manje razširjene mej ljudmi, koder zelo jedo pomeranče. Pomeranče imajo v sebi neko olje, ki bolezni odganja.

Končno le izražamo željo, da bi prodajalci se manje bali, da se pomeranče spridijo in jih dovažali tudi zares zrele k nam, kajti še le potem bomo vedeli, kakšen okus imajo. Cene pomerančam so že tako nizke, da si jih tudi že vsak delavec lahko privošči.

Poučni in zabavni drobiž.

Vsako minuto umrje na celem svetu 88 oseb, torej 5300 vsako uro, 127.000 vsak dan in 46.300.000 vsako leto. Ta trditev se opira na matematičen preračunanji na sledeče: Na zemlji prebiva okroglo 1.530.000.000 ljudij, katerih povprečna življenska doba znaša 33 let. Če torej vsako leto umrje 46.300.000 oseb, v 33 letih ni napominanih 1.530.000.000 ljudi. Ker ima eno leto 525.600 minut, mora priti na vsako minuto povprečno 88 slučajev smrti.

Najnovejša iznajdba. Gumbe in biljardne kroglice iz krompirja izdelovati je najnoveje. Krompir dobi v zvezi z gotovimi kisljinami tako trdnost, da je prav kakor kost, rog ali slonova kost in se morejo iz njega napravljati gumbi in biljardne kroglice. Ker ima slonovi kosti podobno barvo, in je sploh prav vsprejemljiv za vsako barvo, niti ne loči od prave slonove kosti. Če se iznajdba res obnese, se bo močno razširila.

— **Umrljivost v Avstriji.** Iz ravnokar objavljenega tedenskega izkaza statistične centralne komisije o umrljivosti večjih avstrijskih mest od 28. marca do 3. aprila t. l. posnemamo, da je najbolj zdravo mesto v Avstriji malo mesto Nusle pri Pragi. Tam je bilo umrljivosti število 82 mej 1000 prebivalci. Potem pridejo: Asch na Češkem z 88, Stanislav v Galiciji z 109, Kraljevi Vinogradi pri Pragi s 158, Olomuc z 181, Karlin z 188. Gablone z 197 in dr. Na Dunaju doseže 148. Največjo umrljivost ima Celovec (601); Gradec ima 336, Praga 363, Gorica 414, Trst pa 275.

Šolstvo v Rusiji. V Rusiji je 177 moških gimnazij, 58 progimnazij, 104 realke, 55 pravoslavnihih semenišč, 185 duhovniških šol, 163 ženskih gimnazij, 61 škofovskih dekliških šol, 60 zavodov carevue Marije, 34 vojaških šol. V 555 posvetnih zavodih je bilo l. 1893 in 1894 87.411 dečkov in 62.974 deklic. Na 405.000 ljudij pride jedna deška srednja šola, 1 dekliška srednja šola pa na 640.000 ljudij. Od leta 1880. se množe realke in je vsled tega na gimnazijah vedno manj dijakov. Množe se tudi dijakinje. Gimnazije obiskujejo večinoma sinovi uradnikov in grajščakov, sinovi kmetov in rokodelcev hodijo v realke.